

УДК 316.77(091):77.03(045)

УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСУ КОМУНІКАЦІЇ ЗА ДОПОМОГОЮ ВІЗУАЛІЗАЦІЇ ІНФОРМАЦІЇ: ВИКОРИСТАННЯ ФОТОГРАФІЙ У ПРОЦЕСІ ІНТЕРВ'Ю

Швед О.В., к. іст. н.,
старший викладач кафедри української мови та культури
Національний авіаційний університет

Стаття присвячена візуалізації інформації за допомогою різноманітних методик і технік фотоінтерв'ю – інтерв'юванню, коли питаннями і стимулами для відповідей респондента слугують фотографії. Подано аналіз історії розвитку цього методу та сучасні тенденції його застосування. На основі матеріалів зарубіжних публікацій охарактеризовано методологічні аспекти включення фотографій у якісні дослідження.

Ключові слова: фотоінтерв'ю, візуальні методи, методика якісного дослідження, візуальна культура, міжкультурна комунікація.

Статья посвящена визуализации информации с помощью различных методик и техник фотоинтервью – интервьюированию, когда вопросами и стимулами для ответов респондента служат фотографии. Представлены анализ истории развития метода и современные тенденции его использования. На основе материалов зарубежных публикаций охарактеризованы методологические аспекты включения фотографий в качественные исследования.

Ключевые слова: фотоинтервью, визуальные методы, методика качественного исследования, визуальная культура, межкультурная коммуникация.

Shved O.V. THE USAGE OF PHOTOS IN THE INTERVIEW AS A MODERN VISUALIZING TECHNIQUE

The article is devoted to information visualization with the help of different methods and techniques of photo interview – interviewing when photographs serve as questions and stimuli for answers of the respondent. The analysis of method's development and current trends in its using are shown. Based on foreign scientific literature methodological aspects of using photographs in qualitative studies are presented.

Key words: photo interview, visual methods, methodic of qualitative research, visual culture, intercultural communication.

Постановка проблеми. Протягом минулого століття практика використання фотографій для здійснення досліджень у рамках соціальних дисциплін переживала свої злети й падіння. Їй довелося пройти шлях від неймовірної популярності до повного ігнорування. Проте за останнє десятиліття у зв'язку з поширенням цифрових технологій і портативних мобільних пристроїв із фотокамерами, спостерігається поновлення інтересу до використання фотографій із науковою метою [2; 3; 15; 27; 32; 33].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Порівняно з іншими методами комунікації питання корисності застосування фотографій задля здійснення інтерв'ю широко не висвітлено в науковій літературі. Незважаючи на це, фотоінтерв'ю успішно застосовується в різноманітних дослідженнях культур, а також серед розмаїття інших дисциплін і тем. Із часом арсенал методів здійснення фотоінтерв'ю поповнився новими термінами на позначення окремих способів здійснення дослідження, такими як «фотографічна стимуляція», різновид інтерв'ю, що дає змогу

виявити суб'єктивні значення, якими інформанти наділяють фотографічну практику. Тип такого інтерв'ю – напівструктуроване, сфокусоване на темі фотографії. Зазвичай подібний метод застосовують для інтерв'ю вдома в інформанта, що супроводжується демонстрацією домашніх фотографій із коментарем інформанта, при цьому путівником виступали власне фотографії – так зване «photo education interview» [10; 11; 23]. Серед інших технік, що дають велику кількість переваг для здійснення дослідження, можна навести «рефлексивну фотографію», «фотоновелу», «фотоголос».

Постановка завдання. Зважаючи на обмеженість інформації щодо прийомів фотоінтерв'ю, ця стаття має на меті познайомити читача із сучасними техніками фотоінтерв'ю шляхом їх аналізу та визначення асоційованої термінології подібного методу, а також висвітлити переваги фотоінтерв'ю для науковців-практиків, окреслити потенціал методу і проблеми, пов'язані з його використанням.

Виклад основного матеріалу дослідження. Використання фотоінтерв'ю бере

свій початок безпосередньо з часів виникнення фотографії як носія інформації. Так, уже дослідники-антропологі XIX століття брали на озброєння цей метод. Зокрема, Ф. Боас, наприклад, був одним із перших, хто використав таку техніку під час вивчення культур островів Тробріан, у Папуа-Новій Гвінеї. Під час своєї польової роботи він демонстрував фотографії ключовим інформантам для того, щоб вони розпочали розмову про специфічні ритуали.

Саме використання фотографій як стимулу для відповіді стало пізніше відомим під назвою «фотографічна стимуляція», про яку йшлося вище [23; 25]. Згодом дослідники питання візуального посередництва для здійснення дослідження Дж. і М. Колієри вказали на безцінність використання фотографій для подібного наукового методу. У роботах вони зазначали: «Інтерв'ю із застосуванням ілюстрацій були наповнені енциклопедичними знаннями та інформацією всієї громади, тоді як в окремих вербальних інтерв'ю простежувалися комунікативні проблеми і «блоки» пам'яті разом із напливом інформації» [10, р. 281]. Інший дослідник Д. Шварц додав, що інтерв'юери відповідали на фотографії без сумніву. За допомогою того, що інформанти отримували завдання, близьке до переглядання сімейного альбому, нервовість, яка була раніше притаманна процесу інтерв'ювання, зникла [11, р. 151–152].

Відповідно, дослідники соціальних наук успішно застосовували фотографії для отримання інформації від людей. Так, наприклад, фотоінтерв'ю використовувалися для вивчення питання ставлення фермерів до модернізації [19], до окремої фермерської громади [35]. Згодом П. Чіюцці [9] використовував цю техніку для оцінки змін у місті, Т. Херевен і Р. Лангенбах [22] вивчали процес роботи на американській фабриці, С. Сухар і Р. Ротенберг [37] досліджували поняття «відповідність укриття», що асоціювалося з питанням домокористування в сільській місцевості Америки. Аналогічно до вказаних вище праць Дж. Моделл і С. Бродський [31] застосовували архівні фотографії для стимуляції колективної пам'яті про сталеве місто.

Спільною рисою зазначених досліджень було те, що дослідники спочатку запитували своїх інформантів про їхню думку й лише після цього просили їх відреагувати на фотографії й, насамкінець, обговорити їхні власні фотографії й життя в окремому регіоні. Такий підхід надавав досліднику засоби

для перевірки та давав науковцю й суб'єкту дослідження змогу тимчасово помінятися ролями [36].

Фотографічна стимуляція також застосовувалася в інших дисциплінах з метою:

- визначити етнічну ідентифікацію [20];
- розуміти моделі поведінки [16; 44];
- посилити процес відновлення пам'яті [1];
- роботи з підлітками/школярами [13; 18; 34; 43];
- здійснення оцінок проектів і програм [8];
- надання інструменту для догляду за хворими, медичних і геронтологічних досліджень [21; 26; 30];
- навчання студентів [28; 36];
- обговорення складних понять, абстрактних концепцій [5; 12].

Окрім застосування фотоінтерв'ю в соціальних науках, метод широко застосовується, наприклад, у сфері маркетингу, зокрема, для посилення залучення інформантів і стимулювання отримання інформації про купівельну поведінку [25]. Проте між згаданими вище соціальними дослідженнями й маркетинговими існувала різниця: фотографії демонструвалися інтерв'юерам не для коментарів, як було раніше, інтерв'юери самі робили фотографії. Така форма фотографічного стимулювання отримала назву автодрайвінгу (autodrivng), маючи на увазі те, що інтерв'ю «ведеться» інформантами, які розглядають власну поведінку [25, р. 261]. Одне з подібних досліджень вивчало за допомогою фотографій інформантів їхній вечірній харчовий раціон. Фотографії використовувалися як стимул, але протягом власне інтерв'ю виникли і стали очевидними складнощі родинної динаміки. Це дало авторам та інтерв'юерам змогу розробити «узгоджену інтерпретацію процесу споживання» [25, р. 257]. Використання фотографій також забезпечило наявність засобів для надання інформантам зростаючої можливості висловитися й необхідний авторитет в інтерпретації таких подій, що забезпечило наявність перспективи, яка робить згадані системи для людей, котрі перебувають поза їхніми межами. Цей процес також надав засоби для виробників, які знаходилися на відстані від інформантів, для розгляду знайомих даних у неочікуваний спосіб [25, р. 257].

У процесі використання фотографій, виконаних учасниками дослідних груп, вчені С. Харрінгтон та І. Лінді [24] детально вивчили уявлення про новачків у коледжі. Зокрема, в цьому випадку десять студентів отримали компактні фотокамери для відображення їхніх

вражень про університет. Це дослідження супроводжувалося рефлексивним інтерв'ю для того, аби викрити реакції цих студентів.

Подібна техніка застосовувалася також для вивчення міжкультурних явищ. Науковець Р. Зіллер [45], наприклад, змальовував те, як студентам різних національностей запропонували зробити фотографії про те, як вони бачили значення США для них особисто, а згодом обговорити результати фотозйомки. Як з'ясувалося, їхні фотографії були значно відмінними від світлин, знятих американцями. В іншому міжкультурному дослідженні вчений К. Дуглас [14] запропонував афро-американським студентам подати свої враження про проведення часу в університеті. У розповідях вони мали орієнтуватися на фотографії, відзняті ними. Такий вид роботи під час інтерв'ю з фотографіями в науковій літературі отримав назву «рефлексивна фотографія». У відповідях студенти зазначили, що така техніка викликала в них більш глибокі рівні рефлексивного мислення, ніж інтерв'ю, які науковці брали без використання фотографій.

У 2001 році науково-дослідна група під керівництвом Х. Бермана [6] вивчала щойно прибулих дітей віком 11–14 років із Боснії до Канади. Учасникам пропонували взяти мобільні камери й фотографувати людей, місця та події. Згодом значення фотографій були розкриті в подальших інтерв'ю.

Іншою формою фото-інтерв'ю є «фотоновела», що передбачає логічну структуровану розповідь з ілюстраціями. У цьому випадку фотографії надихають учасників розповідати про їхню щоденну роботу й події, які з ними трапляються [40].

Так само як у випадку з рефлексивною фотографією, під час застосування такого методу дослідження камери не передаються дослідникам або професіональним фотографам, натомість їх використовують діти, люди похилого віку та інші маргіналізовані групи суспільства для того, щоб обговорити їхнє життя таким, яким вони його бачать. Ключовим компонентом процесу створення фотоновели є діалог, під час якого учасники демонструють свої фотографії і спілкуються про їх значення. У такому випадку підґрунтям дослідження стають реальні події й досвід інформантів, що створюють зроблені учасниками фотографії, які є набагато більш цінними, ніж набір ілюстрацій, створених третіми особами. Як результат фотоновела в сучасній науці вважається корисним інструментом для посилення впливу окремих груп

на суспільство загалом. Наприклад, використання фотоновел у дослідженні дає змогу людям із низьким рівнем прибутку чи недостатнім соціальним статусом у суспільстві спілкуватися з можновладцями, чим зумовлювати обопільний діалог із перспективою майбутніх змін в інтересах незахищених верств населення. Прикладом такого підходу у праці діляться С. Ванг, М. Бурріс та І. Ксіанг [41], які використовували зазначену вище техніку щодо сільських жінок у Китаї для інформування й впливу на покращення в системі охорони здоров'я цієї цільової групи.

Останнім часом розпочав широко використовуватися термін «фотоголос», замість «фотоновели». Застосування нового терміна популяризувалося дослідниками С. Вангом і М. Буррісом, які визначали його як «процес, за допомогою якого люди можуть ідентифікувати, представити та надати нового імпульсу своїй громаді через використання особливої фотографічної техніки» [40]. Як у своєму авторському дослідженні, так і у співавторстві з іншими дослідник С. Ванг також пропонує використовувати метод для співучасті цільових груп в окремих діях або суспільних зрушеннях, за допомогою яких здійснюються зміни як на особистому, так і на більш широкому громадському рівні. Відповідно, цей метод можна також використовувати для здійснення оцінювання потреб і популяризації здорового способу життя з інформантами-співучасниками [41; 42].

Власне фотоголос має на меті три такі дії:

- надати можливість людям запам'ятувати й віддзеркалювати сильні сторони та потреби своєї громади;

- популяризувати критичний діалог і знання про важливі питання через великі й маленькі групові дискусії фотографів;

- досягнути рівня можновладців.

В одному випадку дослідники С. Кіллон і С. Ванг [29] використали подібний підхід молодих безхатченків та афро-американських жінок, у яких були труднощі із житлом. У результаті було проведене міжнародне дослідження, присвячене цьому питанню, під час якого зроблені фотознімки були обговорені з учасниками дослідження із зосередженням на їхньому теперішньому житловому становищі. Незважаючи на те, що жінки-інформанти представляли три вікові покоління, мали різний життєвий досвід і різні домогосподарства, аналіз їхніх фотографій продемонстрував низку спільних рис. У процесі створення фотографій жінки роз-

вили обопільну повагу і створювали соціальні гурти.

Беручи до уваги певні наявні обмеження, включно з етичними, приватними, авторськими питаннями, які порушують у своїх дослідженнях вчені: Х. Бекер [4], П. Темплін [38], П. Блайтон [7], В. Фенг і М. Елвейн [17], С. Ванг [39], ми мали змогу побачити те, що фотоінтерв'ю в його різних формах може стати потужним інструментом у руках науковця. Цей метод може кинути виклик учасникам, подати картину, зважаючи на дрібні нюанси, викликати спогади, призвести до нових перспектив і пояснень, допомогти досліднику уникнути неправильної інтерпретації.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, метод фотоінтерв'ю є продуктивним методом під час дослідження створення візуальної культури. Можна констатувати, що фотографії можуть стати «мостом взаєморозуміння» між дослідником і піддослідним. Саме це взаєморозуміння надає бесіді змістовності, а її учасникам – упевненості, що дає досліднику змогу ставити більше питань, а піддослідному давати більш детальні й рефлексивні відповіді.

На додаток, ця техніка може:

- використовуватися на будь-якій стадії дослідження;
- надавати засоби для «потрапляння всередину» проекту/програми та його/її контексту;
- поєднувати психологічні й фізичні реалії;
- давати змогу комбінувати візуальну та вербальну мову;
- допомагати з побудовою атмосфери довіри й взаєморозуміння;
- створювати неочікувану інформацію;
- популяризувати довготривалі, більш деталізовані інтерв'ю порівняно з усними інтерв'ю;
- формувати основну техніку для посилення процесу інтерактивного залучення учасників у дослідження та здійснення оцінювання потреб;
- бути бажаним методом для здійснення інтерв'ю для багатьох учасників дослідження.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Aschermann, E. et al. Photographs as Retrieval Cues for Children // *Applied Cognitive Psychology*, 1998. – № 12. – P. 55–66.
2. Banks M. *Visual Research Methods // Social Research Update*, 1995. – № 11, Winter. University of Surrey [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sru.soc.surrey.ac.uk/SRU11/SRU11.html>.
3. Banks M. *Visual Methods in Social Research*. Sage, 2001. – 224 p.
4. Becker H.S. Do Photographs Tell the Truth? // *Afterimage*, 1978. – № 5. – P. 9–13.
5. Bender D.E. et al. Tell Me What You Mean by 'Si': Perceptions of Quality of Prenatal Care Among Immigrant Latina Women // *Qualitative Health Research*. – 2001. – № 11, 6. – P. 780–794.
6. Berman H. et al. Portraits of Pain and Promise: A Photographic Study of Bosnian Youth // *Canadian Journal of Nursing Research*, 2001. – № 32, 4. – P. 21–41/
7. Blyton P. Continuing Debate: The Image of Work. *Documentary Photography and the Production of 'Reality' // ISSJ*. – 1987. – № 113. – P. 415–424.
8. Buchanan D. Representing Process: The Contribution of a Re-Engineering Frame // *International Journal of Operations and Production Management*. – 1998. – № 18 (11–12). – P. 1163.
9. Chiozzi P. *Photography and Anthropological Research: Three Case Studies in Boonzaier F. (ed.) Eyes Across the Water*. – Amsterdam : Het Spinhuis, 1989. – P. 43–50.
10. Collier J. *Visual Anthropology // Wagner J. (ed.) Images of Information*. – Beverly Hills, Ca : Sage, 1980. – 308 p.
11. Collier J. & Collier M. *Visual Anthropology*. – Albuquerque : University of New Mexico Press, 1989. – 248 p.
12. Curry T.J. & Strauss R.H. A Little Pain Never Hurt Anybody – A Photo-Essay on the Normalization of Sport Injuries // *Sociology of Sport Journal*. – 1994. – № 11, 2. – P. 195–208.
13. Diamond K. E. Preschool Children's Conceptions of Disabilities: The Salience of Disability in Children's Ideas about Other // *Topics in Early Childhood Special Education (TECSE)*. – 1996. – № 16, 4. – P. 458–475.
14. Douglas K.B. Impressions: African American First-year Students' Perceptions of a Predominantly White University // *Journal of Negro Education*. – 1998. – № 67, 4. – P. 416–431.
15. Emmison M. & Smith P. *Researching the Visual*. – Sage, 2001. – 242 p.
16. Entin A.D. Reflection of Families // *Photo Therapy Quarterly*. – 1979. – № 2, 2. – P. 19–21.
17. Fang W.I. and Elwein M.C. Photography and Ethics in Evaluation // *Evaluation Review*. – 1990. – № 14, 1. – P. 100–107.
18. Foster S., Hoge J.D. & Rosch R.H. Thinking Aloud About History: Children's and Adolescents' Responses to Historical Photographs // *Theory and Research in Social Education*. – 1999. – № 27, 2. – P. 179–214.
19. Gates M. Measuring Peasant Attitudes to Modernisation: A Projective Method // *Current Anthropology*. – 1976. – № 17, 4. – P. 641–665.
20. Gold S. Ethnic Boundaries and Ethnic Entrepreneurship: A Photo-Elicitation Study // *Visual Sociology*. – 1986. – № 6, 2. – P. 9–22.
21. Hagedorn M.I.E. Photography: An Aesthetic Technique for Nursing Inquiry // *Issues in Mental Health Nursing*. – 1996. – № 17. – P. 517–527.
22. Hareven T. & Langenbach R. *Amoskeag: Life and Work in an American Factory City*. – NY : Pantheon Press, 1978. – 395 p.
23. Harper D. Meaning and Work: A Study in Photo Elicitation // *International Journal of Visual Sociology*. – 1984. – № 2, 1. – P. 20–43.

24. Harrington C. & Lindy I. The Use of Reflexive Photography in the Study of the Freshman Year Experience. Annual Conference of the Indiana Association for Institutional Research, 1998 ED 429473 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.134.336&rep=rep1&type=pdf>.
25. Heisley D.D. & Levy S.J. Autodriving: A Photoelicitation Technique // *Journal of Consumer Research*. – 1991. – №18. – P. 257–272.
26. Higgins S. and Highley B. The Camera as a Study Tool: Photo Interview of Mothers and Infants with Congestive Heart Failure // *Children's Health Care*. – 1986. – № 15. – P. 119–122.
27. Hurworth R. & Sweeney M. The Use of the Visual Image in a Variety of Australian Evaluations // *Evaluation Practice*, 1995. – № 16, 2. – P. 153–164.
28. Killion C.M. Understanding Cultural Aspects of Health Through Photography // *Nursing Outlook*. – 2001. – № 49, 1. – P. 50–54.
29. Killion C.M. & Wang C.C. Linking African American Mothers Across Life Stage and Station Through Photovoice // *Journal of Health Care for the Poor and Underserved*. – 2000. – № 11, 3. – P. 310–325.
30. Magilvy J.K., Congdon J.G., Nelson J.P. & Craig C. Visions of Rural Aging: Use of Photographic Method in Gerontological Research // *The Gerontologist*. – 1992. – № 32(2). – P. 253–257.
31. Modell J.A. and Brodsky C. Envisioning Homestead: Using Photographs in Interviewing // *Interactive Oral History Interviewing*. – Hillsdale, NJ: Erlbaum, 1994. – 172 p.
32. Prosser J. (ed.) *Image-based Research*. – London : Falmer Press, 1996. – 328 p.
33. Rose G. *Visual Methodologies*. – Sage, 2001. – 229 p.
34. Salmon K. Remembering and Reporting by Children: The Influence of Cues and Props // *Clinical Psychology Review*. – 2001. – № 21, 2. – P. 267–300.
35. Schwartz D. Visual Ethnography: Using Photography in Qualitative Research // *Qualitative Sociology*. – 1989. – № 12, 2. – P. 119–154.
36. Smith C.Z. & Woodward M.A. Photo-Elicitation Method Gives Voice and Reactions of Subjects // *Journalism and Mass Communication Educator*. – 1999. – № 53, 4. – P. 31–41.
37. Suchar C.S. & Rotenberg R. Judging the Adequacy of Shelter-A Case from Lincoln Park // *Journal of Architectural and Planning Research*. – 1994. – № 1, 2. – P. 149–165.
38. Templin P. Still Photography in Evaluation // Smith, N.L. *Communication Strategies in Evaluation*. New Perspectives in Evaluation Vol 3, 1982 Beverly Hills: Sage. – 55 p.
39. Wang C.C. Photovoice Ethics // *Health Education and Behaviour*. – 2001. – № 28, 5. – P. 560–572.
40. Wang C. & Burris M.A. Empowerment through Photo Novella: Portraits of Participation // *Health Education Quarterly*. – 1994. – № 21 (2). – P. 171–186.
41. Wang C., Burris M. A. & Xiang Y.P. Chinese Women as Visual Anthropologists: A Participatory Approach to Reaching Policy Makers // *Social Science and Medicine*. – 1996. – № 42, 10. – P. 1391–1400.
42. Wang C., Yuan Y.L. & Feng M.L. Photovoice as a Tool for Participatory Evaluation: The Community's View of Process and Impact // *Journal of Contemporary Health*. – 1996. – № 4. – P. 47–49.
43. Weinger S. Children Living in Poverty: Their Perception of Career Opportunities. *Families // Society: The Journal of Contemporary Human Services*. – 1998. – May-June. – P. 320–330.
44. Wessels D.T.Jr. Using Family Photographs in the Treatment of Eating Disorders // *Psychotherapy in Private Practice*. – 1985. – № 3. – P. 95–105.
45. Ziller R.C. *Photographing the Self: Methods for Observing Personal Orientations*. – Newbury Park, Ca : Sage, 1996. – 167 p.